3 ـ رەتكى ورتالىقتىڭ شينجياڭ قىزمەتى جونىندەگى اڭگىمە ءماجىلىسىنىڭ رۋحىن ۇيرەنەيىك، دايەكتىلەندىرەيىك
جاڭا داۋىردەگى جۇڭگوشا سوتسياليستىك شينجياڭ قۇرۋعا ۇلەس قوسايىق

حالىقتىڭ باقىتتى تۇرمىسى ەڭ ۇلكەن ادامدىق ۇقىق

”ۋاقىتتىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ وتباسىمنىڭ شۇعىل قاجەتىن شەشتى“

☐ انار بولت \ شينجياڭ گازەتىنىڭ ءتىلشىسى لي لين

6 ـ ايدىڭ 19 ـ كۇنى، ءتۇس، جاڭاءشار اۋدانى جاڭاءشار قالاشىعى چىڭدۇڭ الەۋمەتتىك اۋماعىنىڭ تۇرعىنى ماحمۇت مامەتتىڭ ءۇيى، ءۇيدىڭ ءىشى ـ سىرتى تاپ ـ تازا، جيناقى، اۋلاداعى گۇلدەر قۇلپىرا اشىلىپ، گۇلدىڭ حوش ءيىسى اڭقىپ تۇر. ماحمۇت پەن ايەلى ايشامگۇل سەيىت تۇسكى تاماقتارىن ءىشىپ وتىر. ”قازىر ءبىزدىڭ تۇرمىسىمىز بارعان سايىن جاقسارىپ كەلەدى“، ـ دەدى ماحمۇت تەبىرەنە.

الدىڭعى جىلدارى ماحمۇت جۇرەك اۋرۋىنا دۋشار بولعاندا، ايەلى ايشامگۇل جاڭاءشار قالاشىق حالىق ىستەرى كەڭسەسىنە ءوتىنىش بەردى. قالاشىق حالىق ىستەرى كەڭسەسى ونىڭ ءوتىنىشىن تاپسىرىپ العاننان كەيىن، ءتارتىپ بويىنشا وتباسىنداعى 5 جاندى ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىز ەتۋ كولەمىنە ەنگىزدى.

2018 ـ جىلى ماحمۇتتىڭ ءۇيى جاڭا تۇراققا كوشىپ كىردى. ءۇيدىڭ تەرەزەلەرى جاپ ـ جارىق، دەربەس اسحاناسى مەن تازالىق بولمەسى بار، توڭازىتقىش، تەلەۆيزور سياقتى وتباسى ەلەكتر جابدىقتارىنىڭ ءبارى بار. قىس تۇسكەندە ولار تاعى جىلۋ قوسىمشا قاراجاتىن الادى. قازىر ماحمۇتتىڭ دەنساۋلىق جاعدايى جاقسارىپ قالدى، ايشامگۇل دە جاقىن ماڭنان جۇمىستاندى، ەرلى ـ زايىپتى ەكەۋىنىڭ جۇزدەرىنەن كۇلكى ەستى.

پارتيا 18 ـ قۇرىلتايىنان بەرى، رايونىمىزدىڭ قوعامدىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ ءتۇزىلىسى ـ مەحانيزمى بىرتىندەپ كەمەلدەنىپ، قوعامدىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ قامتاماسىزدىق ورەسى ورنىقتى جوعارىلاپ، قالا مەن اۋىلدى قامتىعان، ساتىعا، تۇرگە بولىنگەن قوعامدىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ جۇيەسى كۇن سايىن كەمەلدەندى. ”جەكە ادامدىق قامتاماسىزداندىرۋ“، ”ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىز ەتۋدەن بىرتىندەپ شەگىنۋ مەزگىلى“، ”كىرىس سالىعىن كەشىرۋ“ سياقتى تومەنگى شەكتەن تۇسىرمەي قامتاماسىز ەتۋ ساياساتتارىنىڭ ارقاسىندا، ماحمۇت سياقتى قيىنشىلىعى بار بۇقارا اناعۇرلىم كوپ ناقتى يگىلىكتەرگە كەنەلدى.

”پارتيانىڭ جاقسى ساياساتى مەنى تۇرمىستا دەگەن سەنىمگە يە ەتتى“، ـ دەدى 6 ـ ايدىڭ 19 ـ كۇنى جاڭاءشار اۋدانى جاڭاءشار قالاشىعى لۇدۇڭ الەۋمەتتىك اۋماعىنداعى مۇگەدەك تۇرعىن پاتىگۇل عوپۇر، ول جالعىز باستى انا، اجىراسقاننان كەيىن ءۇي جالداپ تۇرعان بولاتىن. الەۋمەتتىك اۋماقتىڭ حالىق ىستەرى كادرلارى وتباسىلارىن ارالاۋ بارىسىندا ونىڭ جاعدايىن بىلگەننەن كەيىن، وعان ىرىقتىلىقپەن كومەكتەسىپ، ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىز ەتۋگە جانە ارزان جالعا بەرىلەتىن ۇيگە ءوتىنىش ەتتى. بىلتىر ونىڭ قىزى داشۋەگە وتكەندە، الەۋمەتتىك اۋماق كادرى بۇل جاعدايدى بىلگەننەن كەيىن، وعان كومەكتەسىپ 2000 يۋان ءبىر رەتتىك ۋاقىتتىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ قاراجاتىنا ءوتىنىش ەتىپ الىپ بەرىپ، قيىنشىلىعىن دەر كەزىندە شەشتى.

جاقىنداعى جىلداردان بەرى، اۆتونوميالى رايوندىق حالىق ىستەرى مەڭگەرمەسى جەر ـ جەردىڭ حالىق ىستەرى تاراۋلارىنىڭ قيىنشىلىعى بار بۇقارانىڭ ءىس جۇزىندىك جاعدايىنا نەگىزدەلىپ، بەلگىلەمە بويىنشا سالماقتى اۋرۋى بار، اۋىر دارەجەدە مۇگەدەك ادامداردى ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىز ەتۋ كولەمىنە كىرگىزۋىنە نەمەسە ەمدەۋ، وقۋ ـ اعارتۋ، تۇرعىن ءۇي، جۇمىستاندىرۋ سياقتى ارنايى قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋمەن قامداۋىنا ۇزدىكسىز جەتەكشىلىك ەتتى.

اۆتونوميالى رايوندىق حالىق ىستەرى مەڭگەرمەسى بىلتىر تومەن كىرىستى حالىق ساندى مالىمەت قامباسىن قۇرىپ، تومەن كىرىستى حالىقتىڭ ىشىندەگى كەدەيلىكتەن ارىلعان بۇقارا مەن كەدەيلەسۋگە تاياپ تۇرعان، وڭاي كەدەيلەسەتىن حالىقتى ءتۇيىندى قاداعالاپ، ساقتاندىرۋ سيگنالى بايقالعان وبيەكتىلەردى دەر كەزىندە جەر ـ جەرگە جولداپ، تەكسەرىپ انىقتاۋ جۇرگىزىپ، شارتقا ۇيلەسەتىندەردى دەر كەزىندە قامتاماسىز ەتۋ كولەمىنە كىرگىزدى.

”ۋاقىتتىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ وتباسىمنىڭ شۇعىل قاجەتىن شەشتى“، ـ دەدى 6 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنى قاشقار قالاسى قوعان اۋىلى ۋستەڭ بويى قىستاعىنىڭ تۇرعىنى ماحمۇت ياساق.

بىيىل 5 ـ ايدىڭ 4 ـ كۇنى ماحمۇتتىڭ وتباسىندا ەلەكتر سىمى كىناراتىنان ءورت اپاتى تۋىلىپ، 30 مىڭ يۋانعا جۋىق تىكەلەي ەكونوميكالىق زيان تارتادى. وقيعا تۋىلعاننان كەيىن قىستاق دارەجەلى حالىق ىستەرىنىڭ سايكەستىرۋشى قىزمەتكەرى ىرىقتىلىقپەن ولارعا بارىپ، ولاردىڭ قالاۋى بويىنشا ۋاقىتتىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ قاراجاتىن الۋعا ءوتىنىش ەتۋىنە كومەكتەستى. ءتارتىپ بويىنشا قاشقار قالالىق حالىق ىستەرى مەكەمەسى ءوتىنىشتى تاپسىرىپ العانىنىڭ كەلەسى كۇنى 2 قىزمەتكەردى انىقتاپ تەكسەرۋگە جىبەردى. ۋاقىتتىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ شارتىنا تولعاندىقتان، اۋىلدىق حالىق ىستەرى كەڭسەسى ۋاقىتتىق قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ زاپاس قورىنان الدىن الا قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋ جۇرگىزدى. سونىمەن بىرگە حالىق ىستەرى سايكەستىرۋشى قىزمەتكەرى ءتارتىپ بويىنشا شارتقا تولاتىن وتباسى مۇشەلەرىن ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىز ەتۋ كولەمىنە كىرگىزۋ ءوتىنىشىن بەردى. حالىق ىستەرىنىڭ تومەنگى شەكتەن تۇسىرمەۋ جاعىنداعى ءبىر قىدىرۋ شارالارى بۇل وتباسىنىڭ قيىنشىلىقتان قۇتىلۋىنا مۇمكىندىك جاسادى.

جاقىنداعى جىلداردان بەرى، رايونىمىز ەڭ تومەنگى تۇرمىستى قامتاماسىز ەتۋدەگى انىقتاپ تەكسەرىپ تۇراقتاندىرۋ ۇقىعىن اۋىلعا، قالاشىققا (ءمالى) ءتۇسىرۋ رەفورماسىنىڭ سىناق ءتۇيىنىن ورنىقتى ىلگەرىلەتىپ، شىعىمعا ۇشىراعان قيىنشىلىعى بار وتباسىلارىنا قۇتقارۋ ـ كومەكتەسۋدى ارناعا ءتۇسىرىپ، تۇرعىندار وتباسىنىڭ ەكونوميكالىق جاعدايىن اداقتاپ تەكسەرۋ قىزمەتى مەحانيزمىن اقاۋسىزداندىرىپ، كەمەلدەندىرىپ، حالىق ىستەرى سايكەستىرۋشى قىزمەتكەرىنىڭ وتباسىنا بارىپ، انىقتاپ تەكسەرۋ، ىرىقتىلىقپەن ءبىلۋ رولىن تولىق ساۋلەلەندىرىپ، قيىنشىلىعى بار بۇقارانىڭ كومەك سۇراپ باراتىن جەرى بولۋىنا، دەر كەزىندە كومەككە يە بولۋىنا شىنايى كەپىلدىك ەتتى.

(باسى 1 ـ بەتتە)

سىناقتان وتكىزۋ جۇمىسى ورىندالدى، اۋىل شارۋاشىلىق ماشينالارىنىڭ رايون اتتاپ جۇمىس جۇرگىزۋ كۋالىگىنەن 8300 نۇسقاسى تاراتىلدى. جەر ـ جەر ماشينالاردى عىلىمي، ۇيلەسىمدى ورنالاستىرىپ، شارۋالارعا جەتەكشىلىك ەتىپ ءتيىمدى اۋا رايى شارت ـ جاعدايىنان پايدالانىپ، ”ءبيدايدى ماشينامەن ورۋدى، سابان ـ توپان جيۋدى، جۇگەرىنى (جەرتىپاي ەگۋ) ۇستەمەلەپ ەگۋدى“، جەلىلەس اۋىل شارۋاشىلىق ماشينالاندىرۋ تەحنيكاسىن جاپپاي جالپىلاستىرىپ، ءبيدايدى ورۋمەن بىرگە، جۇگەرىنى دە ەگۋ جۇمىسىن ورىندادى.

سونىمەن قاتار اۆتونوميالى رايوندىق اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل ـ قىستاق مەڭگەرمەسى تەحنيكالىق جاقتان قىزمەت وتەيتىن 10 اۋىل شارۋاشىلىق ماماندارى گرۋپپاسىن شىعارىپ، جەر ـ جەردىڭ ءوندىرىس ءبىرىنشى شەبىنە بولەك ـ بولەك جىبەرىپ، ءبيدايدىڭ ءونىمىن مولشەرلەۋ، ءبيدايدى ماشينامەن ورۋ سياقتى اتىز باسقارۋعا تەحنيكالىق جاقتان قىزمەت وتەپ، جەتەكشىلىك ەتىپ، جازعى استىقتى جاپپاي قامبالاۋدى، كۇزگى استىقتى ۋاعىندا ەگۋدى قۇلشىنا جۇزەگە اسىرىپ، ەگىس ۋاقىتىن اقىساپاۋعا شىنايى كەپىلدىك ەتتى. قازىر وڭتۇستىك شينجياڭدا جەر ـ جەر ەگىس ۋاقىتىن مىقتى يگەرىپ، جازعى ەگىس قىزمەتىن جوعارى ساپامەن ىلگەرىلەتىپ، 2 ميلليون مۋدان استام جەرگە ءتۇرلى اۋىل شارۋاشىلىق داقىلدارىن ەگىپ، سايكەس مەزگىلدەگىدەن 600 مىڭ مۋ ارتتىردى.

تۇرپان رايونىمىزدا جازعى استىقتى ساتىپ الۋ قىزمەتى دە ءتارتىپپەن ىلگەرىلەدى. 6 ـ ايدىڭ 22 ـ كۇنىنە دەيىن تۇرپان رايونىمىزدا جالپى ساتىپ الىنعان ءبيداي 132 مىڭ 918 تونناعا جەتىپ، وتكەن جىلعى سول تۇستاعىدان 83 مىڭ 228 توننا ارتتى. تۇرپان رايونىمىزدا ءبيدايدىڭ ءار كيلوگرامىنىڭ ورتاشا ساتىپ الۋ باعاسى 2.5 يۋان بولىپ، وتكەن جىلعى سول تۇستاعىدان كيلوگرامى 0.09 يۋان قىمباتتادى.

(باسى 1 ـ بەتتە)

”جۇڭگو ـ ەۆروپا (ورتا ازيا) كەزەكشى پويەزى قاتىناعانان بەرى، شينجياڭ قورعاس، الاتاۋ ساعاسى 2 ۇلكەن شەكارا وتكەلىنەن قاتىناپ، شەكارادان كىرىپ ـ شىققان كەزەكشى پويەز جيىنى 50 مىڭ رەتتەن استى، تەك 2021 ـ جىلى جۇڭگو ـ ەۆروپا كەزەكشى پويەزى ءبىر ميلليون 460 مىڭ ولشەمدى قوراپ جۇك تاسىمالداپ، جۇكتىڭ قۇنى 74 ميلليارد 900 ميلليون دوللار بولىپ، جۇڭگو ـ ەۆروپا ساۋدا جالپى سوماسىندا يەلەگەن سالىستىرماسى 8% بولدى“، ـ دەدى جۇڭگو تەمىر جول ءۇرىمجى مەكەمەسى توبى شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ جاۋاپتىسى تانىستىرىپ.

جول ىركىلىسسىز دەگەننەن كەيىن توعىرەكتەگى ەلدەرمەن قالاي سابەستىك ورىستەتۋ كەرەك؟ شينجياڭ ءۇرىمجى حالىقارالىق قۇرلىقتىق پورت رايونىن جەتەكشى ەتىپ، قورعاس، قاشقار ەكونوميكالىق اشۋ رايونىنىڭ جانە ءار ءتۇرلى كەشەندى باجسىز اۋماعىنىڭ دامۋىن ىلگەرىلەتتى، توعىرەكتەگى اشىق ەكونوميكالىق دانەكەر ۇزدىكسىز مولايدى.

زاكازدى تۇراقتاندىرۋ، جۇكتەردى زەردەلى رەتتەۋ، قوراپتاۋ، قاپتاۋ... قاشقار كەشەندى باجسىز اۋماعىندا ءار كۇنى زاۋودتاردىڭ قاربالاس وندىرىسپەن اينالىسىپ جاتقان جاعدايىن كورەسىز. وڭتۇستىك شينجياڭداعى اشىق ەكونوميكالىق داموۋدىڭ جاڭا بيىگى رەتىندە، قاشقار كەشەندى باجسىز اۋماعى مەملەكەتتىڭ باتىسقا ەسىك اشۋىن جانە ”ءبىر بەلدەۋ، ءبىر جول“ قۇرىلىسىن جەبەۋ ماڭىزدى مىندەتىن ارقالاپ وتىر.

جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتىنىڭ ىقپالىنا ۇشىراپ، كەيبىر كاسىپورىندار العاشقى مەزگىلدە شيكىزات تاپشى بولۋ، زاكاز ازايۋ قىسىمىنا ءدۇپ كەلدى، الايدا جەرگىلىكتى ورىنداعى كوپ تاراۋدىڭ سايكەستىرۋىمەن كاسىپورىنداردىڭ ءوندىرىس ومىرشەڭدىگى بىرتىندەپ قالپىنا كەلدى. ”اپتاسىنا 2 دە 3 رەت زات شىعارامىز، قازىر كەدەدەنەن ءوتۋ قارقىنى ەرەكشە تەز، كاسىپورىنداردىڭ زاكازى بارعان سايىن كوبەيىپ كەلەدى. بىيىل العاشقى 4 ايدا ءبىزدىڭ ساۋدا سومامىز 100 ميلليون يۋانعا تايادى“، ـ دەدى قاشقار كەشەندى باجسىز اۋماعىندا تەحنيكالىق يمپورت ـ ەكسپورتپەن اينالىساتىن كاسىپورىننىڭ جاۋاپتىسى تۇرسۇناي عەني تانىستىرىپ.

شينجياڭنىڭ باتىسقا ەسىك اشۋىنىڭ ماڭىزدى تۇعىرى رەتىندە، ”قورعامالى باجى، باجسىز بولۋ، باجى قايتارۋ“ يقۋاتىنا يە كەشەندى باجسىز اۋماعى جوعارى دەڭگەيدەگى ەسىك اشۋدى ىلگەرىلەتۋدە ورنىن وگەيستۋگە بولمايتىن رول اتقارۋدا. قازىر شينجياڭدا قاشقار، الاتاۋ ساعاسى، قورعاس، ءۇرىمجى سىندى 4 ۇلكەن كەشەندى باجسىز اۋماق قالىپتاستى. ءۇرىمجى كەدەنى بىلاي دەپ تانىستىردى: تەك بىيىل العاشقى 4 ايدا 4 كەشەندى باجسىز اۋماقتىڭ يمپورت ـ ەكسپورت ساۋدا سوماسى 9 ميلليارد 530 ميلليون يۋان بولىپ، سايكەس مەزگىلدەگىدەن 130.2% ارتىپ، شينجياڭنىڭ سىرتقى ساۋدا جالپى قۇنىنىڭ 18.3%ىن يەلەدى.

سونىمەن قاتار شوعىرلاندىرا دامىتۋ ارقىلى شينجياڭداعى كەيبىر شەكارا وتكەلدەرىنىڭ بايلىقتى، قارجىنى شوعىرلاندىرۋ قۋاتى ۇزدىكسىز كۇشەيىپ، ”وتكەل ەكونوميكاسىنان“ ”شەكارا وتكەلى ەكونوميكاسىنا“، ”كاسىپ سالاسى ەكونوميكاسىنا“ قاراي بۇرىلىس جاساۋدى بىرتىندەپ جۇزەگە اسىردى. قورعاس قالالىق ساۋداگەر شاقىرۋ مەكەمەسى (ساۋدا ىستەرى، ەكونوميكا جانە ينفورماتسيالاندىرۋ مەكەمەسى) پارتيا باسشىلىق گرۋپپاسىنىڭ شۋجيى، مەكەمە باستىعى جىن في بىلاي دەپ تانىستىردى: بىيىل جىل باسىنان بەرى، جيىنى 61 ساۋداگەر شاقىرىپ، قارجى ەنگىزۋ نىسانى انىقتالدى، جالپى قوسىلعان قارجى سوماسى 34 ميلليارد 816 ميلليون يۋان بولدى، تيانىقتاندىرىلعان قارجى 8 ميلليارد 123 ميلليون يۋان بولىپ، سايكەس مەزگىلدەگىدەن 27% ارتتى، قارجى قوسۋ كۇشەمەلىلىگى كۇشتى، عىلىم ـ تەحنيكالىق دەڭگەيى جوعارى، كاسىپ سالاسى تىزبەگى ۇزىن، جەبەۋ، باستاماشىلدىق ەتۋى كۇشتى، پايداسى جاقسى نىساندار بىرتىندەپ تيانىقتاندىرىلدى.

جۇڭگونىڭ باتىسقا ەسىك اشۋىنىڭ قاقپاسى اشىلدى، ”ءبىر بەلدەۋ، ءبىر جولدىڭ“ بويىنداعى كاسىپورىندار مەن حالىق ءارى قاتىسۋشى، كۋاگەر، ءارى يگىلىگىن كورۋشى، ءوزارا پايدا جەتكىزۋشى.

قاشقار جيلۋ حالىقارالىق ساۋدا شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ باس ديرەكتورى جاڭ شۇجى بىلاي دەپ تانىستىردى: كاسىپورنىمىز داعدىلى حالىقارالىق زات اينالىمى جۇمىسىنان سىرت، قاشقار كەشەندى باجسىز اۋماعىنداعى شەتەلگە قاتىستى زات اينالىمى تاسىمالىنا دا قاتىسىپ، جۇڭگو ـ پاكىستان، جۇڭگو ـ تاجىكستان سياقتى حالىقارالىق زات اينالىمى نەگىزگى ارناسىن جەتىلدىرىپ، ەلىمىز ءىشى ـ سىرتىنداعى 3000نان ارتىق ورتا، شاعىن، ۇساق كاسىپورىندار جانە جەكەلەر ءۇشىن حالىقارالىق زات اينالىمى جانە اقىل ـ كەڭەس بەرۋ قىزمەتىن وتەدى.

جۇڭگونىڭ سىرتقا ەسىك اشۋىنىڭ قاقپاسىن اشقاندا باتىسقا ەسىك اشۋدىڭ الدىڭعى لەگىندە تۇرعان شينجياڭ كۇللى الەمنىڭ نازارىن اۋدارادى. بولاشاقتا وسى توپىراقتا جۇڭگونىڭ دۇنيە جۇزىمەن سابەستىك جاساسىپ، تەڭ يگىلىككە كەنەلۋدىڭ كەرەمەت پاراعى ۇزدىكسىز جازىلادى.

(شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ 6 ـ ايدىڭ 23 ـ كۇنى ۇرىمجىدەن بەرگەن حابارى)

كۇرەسكەرلىك جاس داۋرەن

ياڭ فان:

قۇمدى ءشولدىڭ قويناۋىنداعى ”قۇم قورعاۋشى“

جاڭا جاستار

☐ انار بولت \ شينجياڭ گازەتىنىڭ ءتىلشىسى شيە حۇيبيان

تاكلاماكان ءشولىنىڭ قويناۋىنداعى قۇمدى بوران ەڭ سۇراپىل سوققان كەز جۇڭگو اۋا رايى مەكەمەسى ءۇرىمجى قۇمدى ءشول اۋا رايىن زەرتتەۋ ورنىنىڭ اعا زەرتتەۋشىسى ياڭ فاننىڭ ەڭ جەلپىنەتىن ءساتى.

وسى ساتتە ياڭ فان ۇجىم مۇشەلەرىمەن بىرگە قۇم جيناۋ اسپابىن قۇشاقتاعان كۇيى جەر ـ كوكتى قاپتاعان سارى قۇمنىڭ اراسىنا بويلاپ، قۇمدى باقىلايدى. ساقتانۋ جابدىقتارى ەرەكشە تولىق بولعانىمەن، ءۇستى ـ باسىن قۇم جاۋىپ كەتەتىن.

”قۇمدى بوران قانشا كۇشتى بولسا، تىپتىك باقىلاۋ ساندى مالىمەتتەرىنە يە بولۋعا سونشا پايدالى، وسىلاي بولعاندا عانا قۇمدى بوراننىڭ سوعۋ زاڭدىلىعىن اناعۇرلىم دۇرىس تانىپ جانە يگەرىپ، قۇمدى بوراننان الدىن الا مالىمەت بەرۋگە جانە قۇمنان ساقتانۋ، قۇمدى تىزگىندەۋ شارالارىن تاڭداۋعا نەگىز ازىرلەي الامىز“، ـ دەدى ياڭ فان.

قۇمدى ءشول اۋا رايى زەرتتەۋمەن اينالىسقان 10 نەشە جىلدان بەرى، ياڭ فان ءبىر جىلدىڭ تەڭ جارىمىن تاكلاماكان ءشولىنىڭ قويناۋىندا وتكىزىپ كەلدى. جوعارى تەمپەراتۋرا، اپتاپ ىستىق، سۋ تاپشىلىعى، اۆتوكولىكتىڭ باتىپ قالۋى ۇنەمى تۋىلىپ تۇرادى، ايتسە دە بۇلار ياڭ فان جونىنەن دانەڭە ەسەپتەلمەيتىن.

”تەك قۇمدىدان ءقۇمدى ءشول بولسا بولار، ال قۇلازىعان ءومىر بولماۋ كەرەك“، ـ دەيدى ول ۇنەمى كاسىپتەستەرىنە قالجىڭداپ.

تاكلاماكان ءشولى ـــ جەر شارىنداعى ەكىنشى ۇلكەن كوشپەلى قۇمدى ءشول، ”اجال تەڭىزى“ دەپ اتالعان. ءار جىلى 5 ـ ايدان 8 ـ ايعا دەيىن قۇمدى بوراندى اۋا رايى ەڭ كوپ شەيەتىن مەزگىل، شىلىڭگىر ىستىق ادام توزگىسىز، ايتسە دە باقىلاۋدىڭ ەڭ تاماشا مەزگىلى. ياڭ فاننىڭ نازارىندا ەڭ قيىنى شولدەگى قۇمدى بوراندى اۋا رايى ەمەس، قايتا ءۇستىرت اسىرى.

ءبىر جولى ول ۇجىممەن باستاپ حونچيراپتاعى تەڭىز دەڭگەيىنەن 5000 مەتردەي دالادا باقىلاۋ جابدىعىن ورناتىپ بولىپ جابدىقتاردى تاسىپ جۇرگەندە، ونىڭ جانە بىرنەشە ساپتاسىنىڭ كوزى قاراۋىتىپ وتىرىپ قالادى، سول كۇنى كەشتە ۇجىمداعى ءبىر ادام وكپەگە سۋ تۇسكەندىگى سەبەپتى شيپاحاناعا جاتىپ قالادى.

تاكلاماكان ءشولىنىڭ قويناۋىندا عىلىمي زەرتتەۋمەن اينالىسقاندا ايرىقشا سۇركەيلى ورتا ياڭ فاننىڭ پسيحيكالىق توزىمدىلىگىن قايتا ـ قايتا سىنايدى، ايتسە دە ول اقىرعى ەسەپتە مۇنىڭ بارىنە ءتوزدى، ونى باۋىراعانى، مەنە، وسى ۇشى ـ قيىرسىز قۇمدى ءشول ەدى.

”كەشكەنتاي عانا قۇم تۇيىرشىكتەرى قالاي عانا قۇمدى شولدەن اسپانعا ۇشىپ، جوعارى كەڭىستىكتە ءۇيىرىلىپ، جەر ـ كوككە جەتەدى ءارى جەر شارى ورتاسىنا جانە كليماتقا ىقپال جاسايدى...“، ـ دەدى ياڭ فان. زەرتتەۋ تەرەڭدەگەن سايىن قىزىعۋشىلىعى ءوستى، سوندىقتان دا جاپالى بىلىنبەدى.

مىنە وسىنداي ”قىزىعۋشىلىق“ 35 جاستاعى ياڭ فاندى عىلىمي زەرتتەۋ جولىندا قوماقتى تابىستارعا كەنەلتتى. 2018 ـ جىلى ياڭ فان ءبىرىنشى اۆتور رەتىندە جازعان عىلىمي ماقالا 7 ـ كەزەكتى ۆيرا ۆيسارا دوكتور، پروفەسسوردىڭ جابدىق جانە باقىلاۋ ءتاسىلىن اشۋ جانە اتقارۋ سىلتەمەسى يە بولدى، بۇل زەرتتەۋ قۇمدى بوران كوشكىنىنىڭ قۇرىلىمى جانە قۇم اعىزۋ اعىنىنىڭ جوعارى جيىلىكتەگى ۆلاسپالى وزگەرىسىن جاريالاپ، قۇمنان ساقتانۋ، قۇمدى تىزگىندەۋ شاراسىن دۇرىس تاڭداۋعا نەگىز ازىرلەدى. بۇل ءارى جۇڭگو عىلىمي زەرتتەۋشىلەرىنىڭ ۇيىمداسقان ۇجىمىنىڭ وسى سالاداعى تۇڭعىش رەت يە بولۋى.

2020 ـ جىلى ياڭ فان قۇمدىقتاعى قۇرلىق پەن اتموسفەرانىڭ ءوزارا اسەرىن زەرتتەۋ بارىسىندا تاكلاماكان ءشولىنىڭ كوشپەلى قۇم تاعانىندا جىلىنا ءبىر ميلليون 600 مىڭ تونناعا كومىر قىشقىل گازىنىڭ ورنىقتىرىلاتىندىعىن بايقادى. بۇل عانا ەمەس، ياڭ فان تاعى كليماتتىڭ جىلىنۋىنا بايلانىسا، قۇمدى ءشول توپىراعىنىڭ ساڭلاۋىندا اۋانىڭ ىستىقتان ۇلعايۋ رولىنىڭ ۇزدىكسىز كۇشەيىپ، كوشپەلى قۇمنىڭ كومىر قىشقىل گازىن ورنىقتىرۋ قابىلەتىن ۇزدىكسىز السىرەتەتىندىگىن بايقادى.

”ورمان مەن جايىلىم سياقتى ەكولوگيالىق جۇيەمەن سالىستىرعاندا، تاكلاماكان شولىندەگى كوشپەلى قۇمنىڭ كومىر قىشقىل گازىن ورنىقتىرۋ قابىلەتى سالىستىرمالى ءالسىز كەلەدى. الايدا ەلىمىزدىڭ باتىس تەرىستىگىندەگى قۋاڭ وڭىرلەردىڭ قۇبا ءتۇزدى نەگىز ەتەتىن باستى ەكولوگيالىق جۇيە ۇلكەن جاعدايىندا قۇمدى ءشول ەكولوگيالىق جۇيەسىنىڭ جەر شارىنداعى كومىر قىشقىل گازى اينالىمىنداعى ورنىن ەلەۋسىز قالدىرۋعا بولمايدى“، ـ دەدى ياڭ فان، ـ كومىر قىشقىل گازىنىڭ شىعارىلۋىن ەڭ جوعارى مانىنەن اسىرماۋ، كومىر قىشقىل گازىن بەيتاراپتاندىرۋ نىساناسى جاعدايىندا، ەگەر قۇبا تۇزدەگى كومىر قىشقىل گازى قورىنىڭ كولەمىن دۇرىس مەجەلەي السا، وندا كومىر قىشقىل گازىنىڭ شىعارىلۋى تىزىمدەگىنە ەنگىزىلمەگەن قۇبا ءتۇز ءوڭىرىنىڭ كومىر قىشقىل گازى قورى كومىر قىشقىل گازىنىڭ شىعارىلۋىن ەڭ جوعارى مانىنەن اسىرماۋ، كومىر قىشقىل گازىن بەيتاراپتاندىرۋ نىساناسىن جۇزەگە اسىرۋدى ىلگەرىلەتۋگە شينجياڭ ۇلەسىن قوسادى.

سوندىقتان ياڭ فان كەلەسى قادامدا زەرتتەۋدى تاعى باستادى. 5 ـ اي باستالىسىمەن ول تاعى تاكلاماكان ءشولىنىڭ قويناۋىنا بارىپ، شىلىڭگىر ىستىقتى ەلەمەستەن، 2 ايعا جالعاساتىن باقىلاۋ سىناعىن باستادى.

”تاكلاماكان شولىندە جانە ونىڭ توڭىرەگىندە كەڭ ـ بايتاق كوشپەلى قۇم بار بولعانىمەن قاتار، كەڭ كولەمدى قۇبا ءتۇز، جارتىلاي تۇراقتى قۇمدى جەر، سورتاڭ جەر جانە جاسىل القاپ سياقتىلار بار، بۇلاردىڭ كومىر قىشقىل گازىن ورنىقتىرۋ مەحانيزمى قانداي؟ بۇلاردىڭ كومىر قىشقىل گازىن ورنىقتىرۋ كومەسكى كۇشىن جوعارىلاتۋعا مۇمكىندىك بار ما، ت.ب“. ياڭ فان: مۇنىڭ ءبارى بولاشاقتا شۇعىل زەرتتەپ انىقتاۋعا ءتيىستى ماسەلەلەر، ـ دەيدى.